

УДК 394.262.5 (477.86)

Олена СЕРЕБРЯКОВА

«НИНІ МЕЛАНІ, ЗАВТРА ВАСИЛІ...» (ФРАГМЕНТ ЗИМОВОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПОКУТЯН)

На основі опублікованих джерел та власних польових матеріалів розглянуто новорічний обряд «Маланки» на теренах Покуття. Звернуто увагу на його структурні елементи, архаїчні вірування, магію (шлюбну, господарську, оберегову), показано ступінь збереження та локальні особливості досліджуваного явища.

Ключові слова: «Маланка», ряджені, пісні, бешкети, віншування, винагорода, Покуття.

© О. СЕРЕБРЯКОВА, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (134), 2017

У зимовому обрядовому циклі свят яскраво відображений культ предків. У цьому контексті показовим є період від Святого вечора до Водохреща, багатий на різні обрядодії, спрямовані на вшанування померлих пращурів та магічне забезпечення сімейного й господарського добробуту родин у новому році тощо. За народними віруваннями, усі вечори поміж цими двома датами вважалися небезпечними, позаяк на перше свято предків зустрічали, а на друге — випроваджували. Увесь цей час вони, як і інші представники потойбіччя, були присутні на землі. Однією з форм стосунків між живими та померлими родичами у зазначений період є навідування сакральними гостями домівок з побажаннями достатку та всіляких гараздів. Сприйняття колядників (щедрувальників) як живого втілення покійних предків найкраще ілюструє новорічний обряд «Маланка».

Стаття написана на основі експедиційних матеріалів з Коломийського, Тлумацького, Тисменицького, Снятинського та Городенківського районів Івано-Франківської області [1; 2]¹.

Вечір перед Новим роком (13 січня) називали «Щедрим вечором». У церковному календарі цей день присвячений преподобній Меланії. Дочекавшись темряви (від заходу до сходу сонця), парубки ходили «маланкувати»². Прикметно, що у Серафінцях у гурті ряджених було дві Маланки, роль яких виконували два перебраних парубка [3, с. 67]. Відзначимо, що у деяких селах на теренах Покуття був змішаний склад учасників обряду «Маланка» — хлопці та дівчата. Тоді «хлопець перебирає сі на Маланку, а дівчина перебирає сі на Василя» (сс. Вільшаниця, Гавриляк, Пужники,

¹ Список обстежених населених пунктів: сс. Мишин, Пилипи, Джурків, Ліски Коломийського р-ну; Бортники, Буківна, Гавриляк, Гарасимів, Ісаків, Жуків, Нижнів, Одаї, Олеша, Пужники, Сокирчин Тлумацького р-ну; Вільшаниця, Стриганці Тисменицького р-ну; Белелуя Снятинського р-ну та Воронів, Глушків, Городниця, Лука, Михальче, Незвисько, Острівець, Раковець, Семенівка, Серафінці, Стрільче, Топорівці, Торговиця, Уніж, Чортовець Городенківського р-ну.

² За давньою традицією, у Стриганцях й нині починають «маланкувати» опівночі: «Новий рік вже сі зачинає, Новий цар старого вертає...». У Олеші пригадали: «На Новий рік «Маланка» ходила, 14 січня переважно. Колис як ми дівочили, то тогди «Маланкі» вдень ходили... Вони мали йти лише до Служби, вже далі не мали йти. По хатах вже не ходили». Подібно у Луці «переважно за Радянщини, то меланкували вдень». І «тепер ідуть вдень, а коліс (давно. — О. С.) тогди ввечір йдуть 13 січня» [2, арк. 128—129, 160, 204, 205, 351].

«Маланка» зі с. Великий Ключів Коломийського р-ну, 50-ті рр. XX ст. Автор невідомий

Маланкарі зі с. Гарасимів Тлумацького р-ну, 1970 р. Автор невідомий

Бортники, Лука, Незвисько, Раковець, Семенівка, Стрільче [2, арк. 160, 168, 174, 192, 219, 223, 289, 296, 308, 318, 339—340]. За оповідями інформаторів з Гарасимова та Воронова, колись тут ходили «маланкувати» лише хлопці, «а тепер вже ходет дівки» [2, арк. 140, 143, 331]. Відповідно переодягнені в одного з антропоморфних («Василь»³, «солдат», «сажотрус», «коваль», «лікар», «дід», «баба», «жид», «жидівка», «циган», «циганка», «чорт», «козак» та ін.) або зооморфних («коза», «ведмідь», «кінь») персонажів, вони супроводжували головну дійову особу — «Маланку»⁴. У групі маланкарів типовим явищем є наявність двох

³ У Городниці «Василя» називали «Маланчик».

⁴ У Чортовці та Гарасимові Городенківського повіту маланкували троє ряджених: «Маланка», «Василь» і «дід». В ритуальному обході всього села також брали участь «міхоноша» та «скрипаль» [20, s. 121—122]. А у Королівці під Коломиєю до 1960 р. на старий Новий рік ходила група маскованих парубків, яка складалася з-понад 20 персонажів [9, с. 116].

або більше однакових дійових осіб, зокрема антропоморфних: «Маланка» і «Василь», «Маланка» і «дід», «дід» і «баба», «жид» і «жидівка», «циган» і «циганка», «гуцул» і «гуцулка» тощо. До того ж, основою цих стійких пар є семантична опозиція чоловічий/жіночий. Призбирані польові матеріали на Тлумащині та Городенківщині засвідчують й те, що парами виступають й «козаки» (с. Жуків), ватажки ритуального обходу — «берези» (с. Глушків), а також «королі», «жовнери» (с. Торговиця) [2, арк. 215, 266, 277, 385].

Зазвичай ряджений гурт обходив усе село з музикою. Давнім компонентом музичного супроводу «Маланки» були дзвіночки, якими сповіщали про свій прихід. Це підтверджують записи з Вільшаниці, Городниці, Топорівців. Ось, що пригадала жителька Городниці: «Жиди мали з собою дзвіночки такі, як це корові причіпають, коли йде в череду. Оце вже як дзвонять дзвіночки, то вже знають, що вже наближається «Маланка» і вже чекають». Про використання у цьому обряді скрипки, сопілки згадує О. Кольберг (сс. Чортовець, Гарасимів під Обертином, Іспас під Коломиєю). Обов'язковою складовою частиною «Маланки» у Городниці також була музика. Як свідчать сучасні польові матеріали з цього села, а також Воронова, Топорівців давні музичні інструменти поступово замінили гармошка, баян. Так, у Топорівцях грали на скрипці та цимбалах, а у Луці — на бубні [2, арк. 160, 250, 331, 362, 374; 15, с. 133; 20, s. 122, 124, 128].

Переважно щедрувальники йшли з новорічними вітаннями під вікна господарів, де мешкали відданиці, або ж ходили від хати до хати. Скажімо, на Городенківщині щедрували під вікнами всіх осель, але впускали всередину⁵ лише ті господарі, хто мав доньку або сина: «де були дівчина чи хлопець, там приймали їх, а де були старші люди, то там не приймали» (с. Семенівка). У Раковці повідомили, що «маланкували лише, де дівчина є і хлопець, але переважно там, де є Маланка і Василь». У Городниці парубки обходили всі хати, де є дівчина, хлопець або чоловік на ім'я Василь: «Переважно, де молодий хлопець або молодий газда, який недавно оженився. До старих Василів не ходили». У Гарасимові традиційно йшли по хатах, «де дівки були, хто до родини, котрий мав тамечка дес сестру та й повертали й співали». За да-

⁵ У Луці оповіли: «Хто хотів, то може і пускали в хату. Якщо там мій хлопець є чи хто, то я можу їх пустити» [2, арк. 351].

ними з Вільшаниці, «Маланка йшла не до всіх, а до кого їм сі сподобає» [2, арк. 169, 248, 289].

За народним етикетом масковані парубки мусіли спитати в господарів дозволу на проведення ритуалу. Зазвичай це робив «береза» (зрідка — «козак», «шандар»)⁶. Стоячи під вікном або дверима, наприклад, на Городенківщині, він голосно вигукував: «Можна пустити Маланку до хати?» (с. Серафинці), «Чи пускаєте Маланку?» (с. Городниця, Глушків, Торговиця), «Чи приймете Маланку?» (с. Михальче). Зазначимо, що в Уніжі, за місцевим звичаєм, щедрувальники, не оминаючи жодної хати, запитували в господарів: «Чи позволите Маланці на кўльчики?».

З цих же теренів маємо й інші приклади. Так, за записами зі с. Городниця, тут віддавна промовляли:

*Господарю, господарочку,
Прийми нашу Маланочку*
[20, s. 124; 2 арк. 249].

У Острівці, за матеріалами М. Юрчишин, «Меланка» просила:

*Ой, господарі, господарочки,
У ваших дверях чотири дошки.
Пустіть Меланку до хати трошки...*

А щоб господарі не боялися пускати її всередину оселі, наголошувала:

*Меланочка чисто ходить,
Нічого в хаті не пошкодить.
Як пошкодить, то помиє,
Їсти зварить ще й накриє. Добрий вечір!*
[2, арк. 239, 250, 266, 277, 358,
386, 396—397; 3, с. 67].

За нещодавніми нотатками зі с. Торговиця, тут звичаєно біля кожної хати, де була дівчина, колядують дотепер:

*Ой, Іване, Іваночку!
Пусту в хату нашу Маланочку...*
[2, арк. 385—386; 14, с. 285]⁷.

Подібно на Снятинщині співали:

*Іваночку, рахманочку⁸,
Пусту вашу Маланочку,*

⁶ У Мишині це робить «август», який виконує роль на кшталт блазня і обов'язково має з собою тичку, а зверху свинячий капшук, яким б'є по сходах хати [1, арк. 92].

⁷ У Белелуї, щедруючи під вікном, гурт хлопців звертається по імені до дівчини. А якщо у цій хаті їх є більше двох, то називає ім'я найстаршої [13, с. 57—58].

⁸ За міфологічними уявленнями українців, рахмани жили під землею. Це підтверджує архаїчну думку про колядників-

*Зі скрипками і дудками,
З хорошими парубками* [21, s. 303].

За давніми неписаними законами, у с. Ясенів Пільний «береза» мав великі права, наприклад вигнати парубка чи дівку з танцю за непослух або за те, що не були в церкві, чи не пустити до хати котроїсь із дівчат музик, яких після Різдва водив по всіх тих вулицях, де жили дівчата. Цікаво й те, що у разі молодіжних витівок «береза» відповідав за це в канцелярії перед війтом чи солтисом, а на початках радянської влади — перед головою сільради. З часом традиція вибирати тут старшого парубка затратилась [7, с. 88].

Одержавши ствердну відповідь, співали головну пісню, присвячену Маланці. Поширеним мотивом було, наприклад, випасання Маланкою качурів (гусенят, волів):

*Наші Меланка качура пасла,
Заків зірочка аж не загасла.
Заків вна го напоїла,
Сім пар чобіт закроїла.
Заків вна його загнала,
Сім пар чобіт розідрала*
(с. Іспас під Коломиєю) [12, с. 8; 20, s. 127].

*Наші Меланка качура пасла,
Поків вечірня зіронька згасла.
Ой, пасла-пасла та й загубила,
Шукаючи, затужила*
(с. Мишин, Серафинці) [1, арк. 91; 2, арк. 235,
239; 3, с. 67].

*Наші Маланка-подністранка та й на Дністрі
гуси пасла,
Гуси пасла, ноги мила та й гусіка загубила*
(с. Стрільче) [2, арк. 318].

*Наші Меланка неробоча, на ній сорочка парубоча,
Наші Меланка барзо красна ізвечера*
гусета пасла.

*Нім вона їх напасла, вже вечірня зоря загасла.
Нім вона їх напоїла, вже вечірня зоря зріла*
(с. Гавриляк) [2, арк. 175].

*Наші Маланка не робочая,
На ній сорочка парубочая,
Наші Маланка воликі пасла,
Пішла шукати та й пропала*
(с. Пужники) [2, арк. 192].

ряджених, які уособлювали представників потойбіччя, та провідували живих родичів уночі у певні свята.

«Маланки» зі с. Стрільче Городенківського р-ну, 2015 р. Автор невідомий

«Маланка-скромниця» зі с. Торговиця Городенківського р-ну, 2017 р. Фото від Г. Попович

*Наші Маланка неробоча,
На ній сорочка парубоча...*

(с. Топорівці) [2, арк. 374; 15, с. 137].

Останні три записи свідчать про те, що у цих фольклорних текстах відображено й звичай ритуального траєктування — переодягання парубка в жіночий одяг.

Маємо й детальніші відомості про вбрання «Маланки» та «Василя» на Покутті⁹: білий рубок, фартух, кептар, біла вишита сорочка, юхтові чоботи (с. Мишин). За записом М. Білоуса з цих же теренів, на початку ХХ ст. вона вбирала поверх своєї одяжі білу чисту сорочку, підперезувалася крайкою або поясом, завивала голову переміткою або хусткою [1, арк. 91—92; 12, с. 6]. За оповідями з Городниці, «Маланка перевдягалася в стародавній одяг цього села: мала бути ота рішєна сорочка, гóрботка, пере-

⁹ Цікаво, що у Белелуї цих персонажів зазвичай вбирає жінка, яку запрошують готувати до шлюбу молодих [9, с. 118].

мітка на голові у Маланки. У Глушкові перебраний на Маланку хлопець «завивавсі в шалінову фустину, в спідницю, в сорочку, в запаску». Подібно у Воронові Маланка мала запаску і давню вишиту сорочку, а Василь, окрім вишитої сорочки, шаровари і капелюх. У Белелуї Маланка була вбрана у вишиту сорочку, обгортку, чоботи (бажано червоні), кептар та перемітку. В Уніжі повідомили, що Маланка мала перемітку, лейбик або кожух, а в Незвиську її зав'язували у хустку та загортали в кожух. У Бортниках Маланку одягали в шалінову хустку, спідницю, червоний кожухок, чоботи і корону. У Раковці, Семенівці, Стрільчому, Топорівцях, Михальчому «хлопець був перебраний на Маланку по-жіночому, в гарний одяг, Василь так само». У деяких селах Городенківщини старожили пригадали, що Маланку до того ж підмальовували як жінку (сс. Незвисько, Стрільче, Лука, Уніж, Семенівка, Топорівці), а у Пужниках деталізували: «Понамальовують сі пудрами, чоловік си губи намалює червоним, саджов понакрашують си очі». У Луці «хлопець сі перебирав на дівчину, то Меланка, а Василь, то такий хлопець був любий. Така файна була Меланка...». За іншими спогадами з цього села, «сега не було, аби так сі вибирали. Тепер файно понамалюються, в запасках, файно всіяко позбирані, а тогди лиш таково перелєте та й...». Натомість у Торговиці «була надзвичайно скромна Маланка (переодягнений хлопець. — О. С.). При чому вона була зав'язана в таку червону хустку і другу хустку вона тримала так завжди (показує. — О. С.), шоби було видно лише очі (прикривала лице. — О. С.)». А у Сокирчині оповіли таке: «Колись була в нас Маланка. Так сі вбирає на таку нещасну бабу і вже сі такі фіглі показують, шось говорєт...» [2, арк. 101, 160, 192, 223, 249, 266, 277, 289, 308, 318, 331, 339—340, 351, 358, 362, 374, 385, 391, 396; 13, с. 55].

Із текстів новорічних пісень у різних районах Покуття можна довідатись про господарські здібності Маланки. В одних вона постає в образі вправної господині, а в інших навпаки — ледачої жінки:

Наша Маланка господиня,

Як помастить, так помие...

(с. Городниця) [20, s. 124].

Наші Маланка господиня,

Як поїсть, так і помие...

Або:

*Наша Маланка господиня —
Їсти зварить ще й накриє.
В неї горшки й миски попід лавицев
Позаростали муравицев...
(с. Топорівці) [2, арк. 374; 15, с. 137].*

*Наша Маланка господиня,
На ополонці ложки мила...
Ложку, тарілку упустила,
Ложку, тарілку діставала,
Біленький фартух замочила
(с. Торговиця) [14, с. 285].*

Поведінка байдикуватої, неохайної, схильної до п'ятики Маланки, зовсім не до вподоби дбайливому Василеві-газді, який на запитання про те, чи любить він Меланку, відповідає:

*Як Меланку любити, любити,
Як не хоче робити, робити!
(сс. Гарасимів, Ісаків, Лука)
[2, арк. 109, 112, 143, 160—161].*

*...Люди робле уночі, уночі,
а Меланка на печі, на печі!
Люди дзвонет серпамі, серпамі,
а Меланка скленкамі, скленкамі!
Встань, Меланко, та й вмийсі, та й вмийсі!
Візьми рушник та й втрисі, та й втрисі!
(с. Раковець) [2, арк. 289].*

Подібну співанку почуто й у Семенівці, Воронови, Незвиську та Луці [2, арк. 296, 331, 340, 351].

Хоча, за записом О. Кольберга, ледачим був і Василь:

*...Люди йдуть на жнива,
А Маланка з Василем до корчми на пиво.
Люди нажали по сто кіп,
А Маланка з Василем лише один сніп
(сс. Чортовець, Гарасимів під Обертином)
[20, s. 123].*

Про допомогу Маланці, яку їй надавали козаки, довідуємось у Бортниках:

*Наші Маланка негодна була
До сего дому та й повернула.
Нашу Маланку козаки знають,
Нашій Маланці дрова рубають.
Нашу Маланку козаки любе,
Нашій Маланці чоботи купе [2, арк. 223].*

На переконання О. Курочкіна, змальовування у портреті Маланки її негативних рис наочно ілюструвало застереження дівчатам на виданні, а ігрова фор-

ма поведінки виконувала певну етнопедагогічну функцію. Крім того, усяка інверсія та перевернутість манер в ритуально-міфологічних текстах відбиває зв'язок з потойбіччям і його представниками, тому «антиповедінка» «Маланки» добре узгоджується з концептуальним трактуванням ряджених як вихідців з «того світу» [9, с. 148—149].

Елементи шлюбної магії простежуються в давній пісні, яку записано у с. Городниці. За оповідями старожила, «до дівчини, що довго не вийшла заміж, могли співати», наворюючи їй очікуваний шлюб:

*Ой, дай Боже, на тім боці пави літають,
Вони своє гарне пір'я в воду пускають.
Ой, дай Боже, там си біла красная панна,
Ой, дай Боже, красна панна, панна Маруся.
Вона тее красне пір'я в рукав збірала...
[2, арк. 249].*

Тут же вдалося почути й про давній атрибут Маланки. Перебраному в жіночий одяг хлопцю «куделю робили: там намотували на патик, ніби куделя» [2, арк. 249]. А на Коломийщині колись співали:

*Маланочко, невісточко,
Иди собі у місточко,
Сідай собі на кріслочко,
Чеши собі повісочко,
Яке таке, хоть дрібненьке,
Котре тобі потрібненьке [12, с. 9].*

Принагідно згадаємо про цікавий спосіб любовної магії з Галичини, який у другій половині ХІХ ст. занотував А. Петрушевич: «На другий день Нового року дівчата «запрянують Маланку», тобто дівчина, сидячи голою перед сходом сонця на порозі, пряде кужіль. Упряженими нитками обсновує парубків, аби її любили» [17, с. 87]. Це підтверджує думку про Маланку — покровительку шлюбів.

Подекуди на Покутті, зокрема у Стрільчому вечері перед Новим роком діти ходили «чинчікати» (співати. — О. С.) [2, арк. 319]. У новорічних піснях поруч з Маланкою Василь згадується також в образі ритуальної квітки («Чинчика-Васильчика»). Деякі відомості стосовно цього вдалося занотувати під час теренових пошуків. Скажімо, на Снятинщині виспівували:

*Ой, Чинчику-Васильчику,
Посію лен в городчику,
Буду тебе шанувати,
Три рази на день поливати [21, s. 303].*

Маланкарі зі с. Михальче Городенківського р-ну, 2016 р.
Фото від О. Комарик

Подібно у Іспасі під Коломиєю йдеться про посівання, шанування та підливання Васильчика й додається:

*А в неділю раненько
Буду тебе поскубати* [20, с. 127].

А у Стрільчому уточнюється:

*А в неділю поскубати, русу косу затикати,
Русу косу затикати* [2, арк. 319]¹⁰.

Нарешті у Топорівцях вказано на мету цих обрядодій:

*За косу русу затикати,
На службу Божу си збирати* [15, с. 136].

Про щоденний догляд за рослиною, зокрема семиразове підливання почуто у Чортовці, Городниці та Глушкові [2, арк. 182, 249—250, 278].

Під супровід пісень усі учасники гурту розігрували жартівливі сценки, взяті з реальних життєвих ситуацій. З них сміялися присутні в хаті глядачі, яких залучали до участі у драматизованій грі. Скажімо, «жид» і «циган» на всі боки розхвалювали та демонстрували свій товар, радячи його купити, а «циганка» ворожила. Так, у Глушкові розповіли: «І вже ідуть. А ще лишався жид, циганка, циган та й там ворожили таково. Покі вони (решта ряджених. — О. С.) дійдуть до другої хати, а ці доганяли їх. А тепер вже жид, то має паличку, кошик і там всякі, торгує всім» [2, арк. 278]. Подібно у Топорівцях «жид витягав ниткі, таке якесь посіпане та й

казав: «Жіночки, беріть, будете мати чим вишивати!». Циганка карти розкидала, а циган брав ті сапі і дзенькав тими сапіми і теж казав: «Беріть, жіночки, будете мати чим сапати!». Детальніший запис зроблено Д. Мохоруком, у якому «жид» пропонує господині купити здохлу курку: «Вуйночко! А дивіться, яка жовта, та подивіться, вуйно, одне сало. Так годував, так годував, як для себе. Купіть, вуйночко, купіть, не пошкодуєте, дорого не візьму, лише цілого золотого». «Циган» після огляду каструль з кришками на предмет клепання радив: «Вуєчку, купіть у мене сапу. Не хочете сапи — купіть клевець (молоток. — О. С.), пильники. Це все згодиться вам у господарці. Беріть, ніколи не пошкодуєте». А циганка з картами просить: «Вуєчку! Та, вуєчку! Я вам поворожу. Та, вуєчку! Дивіться, ади, я кидаю картами» [2, арк. 362; 15, с. 137, 138]. У Серафинцях «жид» вторговував у господаря барана [3, с. 67—68].

Більша кількість перебраних персонажів урізноманітнювала й коло веселощів. Так, у Белелуї «Маланка» підмітає хату, «шандарі» тим часом починають обшук, «жид» говорить з господарем про «гешефт», «гуцулка» пропонує купити сушених грибів, «дід» з «бабою» просять милостиню, а на подвір'ї «чорт» і «ведмідь» ганяються за молоддю, перехожими на вулиці [13, с. 56]. У Торговиці в хаті під час співів «Маланка» замітає віником від дверей до стола, «дід» то свариться з «бабою», то обіймається, «циган» нишпорить усюди, «циганка» ворожить, «ведмідь» танцює¹¹, «коза» грає на скрипці, хтось інший старається вхопити щось з їжі, «жандарм» стереже порядок, аби щедрівники не зробили в хаті якихось збитків [14, с. 281—282].

На околицях Коломиї (сс. П'ядики, Назірна, Шепарівці, Люча, Воскресінці), за даними Л. Вайгеля, Маланка щіткою для білення мастила вапном та глиною стіл і лавки, а стіни мила водою. За відомостями К. Мрочка, у с. Потік (Снятинщина) після обдаровування намагалися забруднити піч сажено або болотом. Якщо це не вдалося зробити, то замащували хату з-над двору на знак візиту «Маланки». Подібно, одержавши від господаря «коляду» (гро-

¹⁰ Таке ж «чинчікання» занотував на Коломиїщині М. Білоус. В іншому його варіанті йдеться про підливання квітки птахом [12, с. 7, 9—10].

¹¹ Слід зазначити, що тут перед початком «маланкування» ввечері 13 січня всі учасники цього новорічного обряду танцювали перший маланочний танець на сільському майдані [14, с. 282].

пі, солонину, хліб), Маланка білила або чорнила (ляпала) глиною припічок, примовляючи:

*Витко, що нема газдині до ладу.
Треба побилити припічок до складу.
Горщикъ не митьй,
Газда не бритый:
Василь ся зближае
Новий Рокъ витае.*

Про це довідуємося із дописів М. Білоуса з Коломийщини [12, с. 6].

Натомість у Спасі на Коломийщині, якщо в хаті не вдалося взяти кукурудзу, «Маланка» замітала сміття від порогу до столу, а потім «мила» лавки і двері мітлюю, змоченою у вапні, подібно припічок і стіни мастила помиями. «Циган» годував «козу» соломною, витягнутою з постелі, видоював її, а якщо не одержував молока, бив по хребту, а вона наслідувала звуки справжнього козячого бекання [12, с. 11; 21, s. 303; 22, s. 88]. У Пилипах у разі несплати господарями за віншування, «Маланка» білила брами і паркани у хатах, де жили дівчата. При цьому співали:

*Наші Маланка файна газдині,
Шо лаву білит, а сволок мії* [1, арк. 52].

Подібну співанку занотовано у Чортовці:
*Пустіт ви нашу Меланку до хати,
Вона вам буде гарно співати.
Наші Маланка чемна газдині:
Лаву побилит, припечок змиє* [2, арк. 182].

У такій же ситуації, за записом О. Кольберга, в Чортовці та Гарасимові Городенківського повіту, збитки чинив «дід» (відшкрябував глину з печі, обмащував стіни сажею або калиновим соком, розливав воду, перевертав миски та горнята тощо) [20, s. 124, 128].

Обрядові бешкети ряджених маланкарів мали ігровий характер. За відомостями зі с. Іспас під Коломиєю, поки одні дійові особи «Маланки» забавляли господарів, решта парубків, «користуючись з неуваги домашніх, краде стільки речей, скільки може вкрасти (хліб, солонину, трохи зерна і тому подібні речі, за які господар не буде позиватись)» [20, s. 128]. На думку О. Курочкіна, неприпустима за інших обставин крадіжка, в час новоліття символізує особливе святкове буття та стає взаємною веселою грою [9, с. 168]. Тому з огляду на ритуальний характер, крадіжку сприймали як належне та не висували ніяких претензій «злодіям». Скажімо, у Ра-

ковці «шо Меланка там вфатила, то і мала! Крали шось». У схожий спосіб в Уніжі маланкарі «шо виділи, то брали... А виділи, шо де попечене є, які ба-лабухі, то вони самі собі крали». Так само у Топорівцях «старалисі украсти шось з хати: із шафи крали і бутилку горілки, і колач крали, і з каструлі могли м'ясо витягнути». «Циган шось хоче вкрасти. Та й стоєли коло шафи, аби шось не витягли». Траплялося, що чекаючи візиту «Маланки», господарі завчасно клали для неї на видноті різні смаколики: «... як ми пускали «Маланку», то вже клали їм в таріль студенцю (холодцю. — О. С.) на шафу, півлітри горілки і колач. Це вже той, хто старший, знає, шо це твое, це собі беріт». У Торговиці «дід скрізь шукав, бо ховали від нього там чи пончики приготують, чи пироги, то він старався найти. Найшов, виносив, вже давав там усім». У Глушкові «ті «жиди», «циган» всьо шукают, де шо собі найшли — там метушеєт (сміється. — О. С.)... клали пироги під піч та й вони собі то брали. Клади горілки сто грам та й вони собі то брали». У Михальчому, «як пускают до хати, то заходе. Як була дес горілка близько, то то вкрали. Дес пироги би стояли, то би взели з мисков, ото всьо з'їли би зразу». «Вкрадут горілку, якщо сховают». У Гавриляку господарі також мусіли пильнувати, бо «ше можут собі шос взети, дес горілку можут хапнути.., бо «жид» як сі втрапит до хати, то вже нема...». Подібно у Белелуї «циган» намагається поцупити якусь річ [2, арк. 174—175, 266—267, 289, 358, 359, 362, 374, 385, 391, 397; 13, с. 57; 15, с. 133—134].

Серед інших жартівливих витівок щедрувальників було обмащування сажею, наведення ладу в хаті та ін. Скажімо, у Раковці «мастили сажев челядь, під комин запхає пальці і тогди ніби обіймає і полиці тако обмащує». У Серафинцях «робили попередки у хаті, у кухню туво запхают пальцями то, пообмащуют сажов». За іншою інформацією з цього ж села, «хату замітают, збитки роблет: переверне воду, там насмітит такево». «Гуска ходить по хаті і робить збитки (кусає дітей, розливає воду та ін.)». У Стрільчому «був циган такий намащений сажев¹² та й мав сажу та й мастив так, шо робив ко-

¹² Це один із способів маскування обличчя (поряд з надяганням маски), який символізує потойбічну природу істот «іншого світу» (духів, демонів, душ предків) [11, с. 534].

медіі такі. Файне лице таке, а він маць, маць і вже тово ци по лиці, ци де (сміється. — О. С.), шо вже берете та й вмивайтесі — збиткі такі робив». Тут колись «Маланку» не пускали до хати. «То тепер уже, то «Маланка» йшла до хати, а тогди не». У Воронові також повідомили, що «ніхто «Маланку» до хати не пускав¹³, тому що вони вівороткі робили. Всьо під хатов... Вони всьо обмащували: як старих, як малих, то такі вівороткі бахури робле! Ше підводіли кухню: «Ви так негарно побілили, ше й піч ви то...». Мав сажу та й шурнув... Опéцок цей тако підмалюют, дівчину обмалюют сажев — вона стоїт і навіт шо й не замітит, з сажев йде і йї попід ніс. Це ті вівороткі, шо робле «жид», «жидівка», «циган». Оце вони мастили». Так само маланкарі чинили й в Уніжі, Топорівцях, Пужниках, Олеші, Михальчому, а у Глушкові «екшо хоте дівчині зробити якісь збиткі, то шось там подушки або шо намалюют сажев». Крім того, тут «брали лапáли за ногу та й цвех били». У Торговиці «дід мітлою замітав там у хаті скрізь», «чорт» робив інші збитки. У Михальчому розповіли: «Колис кóмини були такі до стелі і як хотіли збиткі зробити, троха подерли дротом. У сітці був дріт, потег пару раз та й вже кóмин подер...». У Вільшаниці «на руку тако дров набере і кидає під кухню, а друга шось енче. Так, аби збитки зробити» [2, арк. 168, 192, 205, 267, 289, 235, 239, 319, 331, 332, 358, 362, 385, 391, 397; 3, с. 67; 14, с. 285].

За свідченнями деяких інформаторів, ряджених, які збиткувались з господарів, навіть не пускали на поріг хати, побоюючись небажаних наслідків. Так було, скажімо, у Воронові. У Серафинцях пригадали: «Я оден раз прийміла і більше не хотіла ніколи... Я не любила капáрство то, шо вони порозкидают то всьо ей, та де? Не!». З цієї ж причини у Стрільчому «так не було, шоби пускали Маланку до хати. То тепер уже, то Маланка йшла до хати, а тогди не» [2, арк. 235, 319, 331, 332].

Як видно з призбираних мною польових матеріалів, в обрядовому комплексі «Маланка» на теренах Покуття наостанку театралізованого дійства виконуються різні «плесанки». Інформатори зауважують, що у парі з «Маланкою» танцювали «Василь»

¹³ За давнім звичаєм, у с. Незвисько так само меланкували під хатою, проте тут обходились без збитків [2, арк. 340].

та «дід» (сс. Семенівка, Воронів, Уніж, Михальче). Дочка господаря перетанцюувала з кимось із ряджених маланкарів, наприклад, самою «Маланкою», її «сестрою», «дідом» та «жендарем». Так само до танців залучали й господарів хати (сс. Глушків, Семенівка, Топорівці, Михальче) [2, арк. 296, 308, 331, 362, 375, 391, 397; 15, с. 133]. А в Уніжі перебрані персонажі виплясували один з одним: «стояли люди та й усі хатні дивилисі, а вони скакали: «жидівка», «жид», «Маланка» [2, арк. 358]. Подібно й у Городниці «жиди» танцювали в хаті і так веселилися». У Глушкові співали:

*Гиле, гиле, гусонькі, на стáв,
Добрий вечір, дівчино,
Бо я ще не спáв,
Не спáв, не спáв, не буду спати,
Зо дві години буду плесати¹⁴.*

А в кінці казали:

*Ми вже йдемо, Маланку ведемо,
На цьому слові бувайте здорові!*

[2, арк. 266, 278].

Цікаво відбувається «плес» у Торговиці. Тут спочатку танцюють чотири королі, потім чотири жовніри та чотири козаки, які ідуть в «Козачок». За спогадами респондента, танець «Козачок» «в нас танцюють і на весіллі, як обрядовий, і коли маланкують. Після цього музика грає коломийку. І в коломийку іде обов'язково дівчина, іде обов'язково «дід» і ще там кілька людей. І шо саме цікаве обов'язково «дід» хоче так упасти, аби і впала дівчина на підлогу. І це постійно йде таке змагання. Така була традиція. І дівчині треба було утриматися на ногах, а «дідові» треба було так упасти, аби дівчина упала. І він, як правило, її тримав і тягнув за собою. Як правило, вона теж падала. Ну, це викликало сміх» [2, арк. 386].

Досить промовистими є й різні звертання до господарів, які можна почути у маланкових піснях. На Снятинщині, за записом К. Мрочка, просили під хатою:

*Пустіть до хати,
Будемо танцювати,
На дворі мороз,
Танцювати не можемо.*

А зайшовши, запитували:

*Ой, день добрий вам і вашій хаті,
Чи дозволите козі танцювати?» [21, с. 303].*

¹⁴ Те ж співали й у Михальчому [2, арк. 391].

На Городенківщині, прощаючись з господарями, колядували:

*Надворі мороз, плясати не мож,
А в хаті душно, плесати скушно.*

І ще один варіант тутешньої пісні:

*Ой, свідки, свідки, студено в литки,
Пустіть до хати, будем плясати!
Надворі мороз, плясати не мож,
Пустіть до хати, будем плясати!*

(с. Топорівці) [2, арк. 136, 140].

На Коломийщині співали:

*Наші Меланка ласа гуляти,
Ласа гуляти, пустіть до хати*

(с. Мишин) [1, арк. 92].

Учасників новорічних обходів наприкінці дійства традиційно обдаровували: «гостинців давали, як уходили, так не випускали, аби щось не дати». Так, прощаючись з господарями, у Чортовці співали:

*Ой, тупа, тупа, тут грошей купа,
Ой, маю, маю, най буду мати
Лише не можу гудз'єзати [2, арк. 182].*

Чекаючи на винагороду від дівчини, «шо з тої хати», маланкарі казали:

*Давай, дівче, тоті гроші, шо ти дала мамка,
давай, дівче, тоті гроші... (с. Глушків).*

За іншим варіантом, коли «Маланка» підходила до дівчини, співали:

*Давай, давай, шо маєш дати,
Єк не маєш, шо дати, вигоні з хати.*

Цікаво, що тепер «Маланці дають і сто рублів, а колись небагато давали». Подібну примовку-нагадування виголошували в Топорівцях:

*Попова кобила, декове лоше,
Скидайте, господарі, Маланці гроші.
Давайте, давайте, що маєте дати,
Якщо не даєте, то вигоніть з хати*
[2, арк. 278; 15, с. 140].

Розлогіший запис примівки-прохання з Коломийщини зберігся завдяки М. Білоусу:

*Ой, цупу, цупа,
Тутъ грошей купа,
Никому встати,
Намъ ихъ подати.
Ой цупу бирки,
В чоботахъ дирки
Швецъ ся регоче,
Шити не хоче!
По передъ хаты копана яма,*

Новорічний «плес» у с. Михальче Городенківського р-ну. Фото від О. Комарик

Обрядовий танець на соломі у с. Колінки Городенківського р-ну, 2016 р. (фото з інтернету)

*Где тоти гроши, що дала мама?
По передъ хаты копаный окопъ,
Где тоти гроши, щось взяла за бобъ*

[12, с. 10].

Серед гостинців, які отримували маланкарі, були продукти та гроші. Зазвичай винагороду отримувала ряджена «Маланка», міхоноша або «жандар», а у Воронові з проханням про неї до господарів зверталися «жидівка» та «жид»: «Дайте на капличку! Дайте на капличку!» [2, арк. 331]. Слід зазначити, що «Маланці» насипали дарунки (пирогови, пампушки, плячки¹⁵, смажені пончики, яблука, горіхи, яйця тощо) або гроші у її фартушок (сс. Чортовець, Глушків, Стрільче, Уніж, Топорівці), а вона «роздавала вже всім». Так само, за записами О. Кольберга, кидали крейцер у підняту запаску Маланки в сс. Чортовець та Гарасимів під Обертином. Натомість хліб

¹⁵ Домашня випічка.

віддавали міхоноші, який клав його до свого мішка [20, s. 123]. Колись у Воронові, з огляду на бідність, для «Маланки» пекли печиво (амонячки — коржі різної форми, наприклад зірочка) «та й вінесли та їм подавали, а вони ради, бо вони вже йде до обори, вже хрúпає їм. Я дала тим «жидам», а «жиди» дали решті» [2, арк. 224, 267, 278, 331, 358—359, 363, 375, 386, 391, 397]. Подібно чинили й у Бортниках, де кожного рядженого обдаровували печивом або булочками. Про це свідчить своєрідне нагадування-погроза господарям про винагороду: «Я маленьке циганя, дайте мені пеленя (маленька булочка. — О. С.), а як не дасте, то я з хати не піду!». У Вільшаниці їх частували сирією капустою з діжки, квасолею та ін. [2, арк. 169]. Натомість у Торговиці віддячували тільки-но грішми, які збирав міхоноша. Це пов'язано з тим, що вони (маланка-рі. — О. С.), як і колядники, «тоді за ці гроші наймали музіку і робили танці». Схожим чином у Михальчому «жендареві давали лиш гроші». Окрім грошей, у Городниці «Маланку, яка в хаті танцює, ще міг пригостити господар — там п'ятдесят грам, таке» [2, арк. 250]. За оповідями місцевого старожила, у Ісакові «замаланкують грошей та й п'ють, а вже рано (на Новий рік. — О. С.) до церкви нема кому йти, бо вже сі понапивають. Як вже п'ють, то п'ють!» [2, арк. 112]. Тепер у Мишині маланкарів обдаровують грішми (колись зерном). Якщо їх пустять всередину, вони віншують: «Шановні козаки! Дарує нас цей господар... Яка ця коляда чесна та велична, щоб цей господар був такий чесний та величний у Бога святого, панів, громадів і в нас, козаків. Скільки на цій... є літрів, щоб цей господар мав стільки на обору волів, корів, щастя, здоров'я, що собі сам від пана Бога бажає». І всі казали: «Дай Боже! Вам дай, Боже, здоров'я, дочекати відтепер за рік на многая літ!». Відтак промовляють:

*Нині Мелані, завтра Василі
Щидрий вечір, добрий вечір* [1, арк. 91—92].

Елементами вербальної магії були й формули-погрози. Про це довідуємося із записів О. Кольберга зі с. Городниця, де «якщо господар коляди не вінесе, то йому співають:

*Вдарили тучі — із Залучі,
Вибили сади — та й виногради,
Ні цибулечки — ні петрушечки,
Нічим закришити панові юшечки».*

Якщо господар «виправиться» і вінесе старшому парубку хліб, він, взявши його до рук, каже: «Панове парубки! Дарує нас цей господар калачами!». Парубки відповідають: «А ми його вінчуєм щастям і здоров'ям. Скільки в цьому калачику кришчик, аби було на оборі стільки овечок, і волів, і коров, і сам господар з газдиною і з діточками здоров!» [20, s. 124—125]. У цьому побажанні аграрно-господарського спрямування чітко простежуються релікти імітативної магії (досягнення подібного подібним).

Архаїчну згадку про йорданське купання у річці одного з учасників передноворічного рядження — «діда», який супроводжував «Маланку» та інших персонажів у с. Чортовець, віднаходимо у записях О. Кольберга. Як свідчать польові записи, подекуди на Городенківщині й дотепер побутує традиція, за якою на Новий рік чи Йордан очисне вмивання (купання) обов'язково здійснює «Маланка». У Глушкові повідомили, що хлопець, який перебирався за Маланку, на «другий день (14 січня. — О. С.), ек до церкви пішли, то він пішов купатисі під воду раненько до сходу сонця. Я не знаю куди, бо в нас нема ні річки ніякої. Так було та й так казали, що Маланка йшла купатисі. Тепер ходє Маланки, але я вже не знаю чи купає сі». У Топорівцях Маланка вмивалася на другий Святий вечір водою біля церкви (перед її освяченням). За іншим записом, тут дотепер обов'язковим є ритуальне обмивання Маланки удосвіта на Йордан: «Вже як війдут на водосвятіє на двір, тогди вже вона приступає, тоди був став, а тепер вже такі банякі кладут, і Маланка туди приступає і вмивається». Подібні свідчення про йорданське вмивання перебраного на Маланку парубка освяченою водою подав Д. Мохорук. За його словами, «якщо цього не зробить, його цілий рік буде переходити вночі щезлий». Тому на цю роль не завжди є бажуючі [2, арк. 266, 363, 375; 15, с. 132; 20, s. 202]. Позаяк ряджені, як і колядники, за народними віруваннями, є посланцями померлих пращурів, унаслідок такого обрядового очищення вони позбуваються ознак їхньої «чужості» та тимчасової (обрядово-ролевої) приналежності до «іншого» світу. У такий спосіб вони повертають собі статус повноправного члена соціуму, тобто із надприродних істот перетворюються на звичайних парубків. Услід за Л. Горошко, ці гід-

романтичні дії вважаємо засобом оберегової магії [4, с. 136—189; 6, с. 97; 8, с. 181—182; 10, с. 204—207]¹⁶.

Відзначимо співзвучність цих гідромантичних обрядодій та маланкових пісень, в яких повторюється мотив водної стихії. Скажімо, О. Кольберг ще два століття тому у с. Городниця записав таке:

*Наша Маланка задністрянка,
задністерську воду брала.
На камені ноги мила,
Тонкий фартух замочила,
Воду брала, ноги мила.
Повій вітре буйнесенький,
Висуши фартух тонесенький.
Повій вітре як сяк, як так,
Висуши фартух як мак, як мак.
Повій вітре дорогою
За нашою Маланкою [20, с. 124].*

Завдяки сучасним записам з цього села маємо змогу перевірити збереженість цієї співанки:

*Наша Маланка надністрянка
та й дністерську воду брала,
Воду брала, ноги мила, тонкий фартух замочила,
Повій вітре буйнесенький,
суши фартух тонесенький...
[2, арк. 249].*

Про таке ж довідуємося й у інших селах Покуття (Мишин, Раковець, Семенівка, Топорівці, Торговиця, Чортовець, Гарасимів під Обертином, Іспас під Коломиєю) [1, арк. 92; 2, арк. 289, 296, 362—363, 374, 385—386; 12, с. 7—8, 9; 14, с. 285; 15, с. 134; 20, с. 122—123, 126—127]. Подекуди зустрічаємо мотив споживання Маланкою води з Дністра (сс. Мишин, Торговиця) [1, арк. 92; 14, с. 285], а також прання в ріці хустки (сс. Глушків, Стрільче) [2, арк. 278, 318].

Призбирані польові матеріали свідчать, що у деяких селах в минулому звичаю «Маланки» не було, а в сучасну пору він почав побутувати (сс. Буківна, Нижнів). Натомість у Сокирчині навпаки затратився. Досі маланкують у Джуркові, Лісках, Одаях, Гавриляку, Олеші, Жукові, Бортниках, Стриганцях, Чортовці, Луці, Глушкові, Стрільчому, Воронові, То-

порівцях, а у Белелуї¹⁷ змагаються кут з кутом: «котрий перший, в клубі забаву, танці мають поставити». Подібно у Городниці, де село поділено на два кути (нижній і верхній), «один гурт ходив на одному куці, а інший — на іншому. Але починали з окраїн і сходилися в центрі села, там є такий яр, біля того яра. І на тому мості оті вертепні чорти, вони в себе мали з сіна такі та якби горби, і оті горби складали (сміється. — О. С.) на границі між двома кутами і ті, і ті, і так підпалювали ті горби. І всі там веселилися, сміялися, співали, танцювали. Це вже було надранком 14-го». Цікаво, що тут спокон віків аж дотепер, отримані гроші використовують на музику. «Спочатку музику оплачує на Новий рік, вже на слідуючий день Василія, верхній кут, а на Йордан нижній кут за ті гроші наймає музику і танці» [1, арк. 2, 67, 114; 2, арк. 72, 88, 101, 119, 128—129, 160, 174—175, 181, 192, 204, 215, 219, 223, 248, 249, 266, 319, 331, 362, 374]. У Глушкові «хлопці робили одну Маланку, а чоловікі — другу. Стара Маланка краща нераз була, ек молода... Молоді, то ходили там, де дівчата, а старі ходили там, де, всі, що збиралися, кожний до себе і по знайомих» [2, арк. 277, 278].

Отже, Маланка являє собою поліфункційний образ — святкову дату в календарі, героїно новорічних пісень, антропоморфний персонаж, групу маскованих учасників обряду, традиційний новорічний обряд. Останній складається зі співанок (підвіконних та хатніх), жартів, бешкетів, драматичної гри, танців, віншування, обдаровування. Амбівалентність образу Маланки, на думку О. Курочкіна, випливає з міфологічної природи її конкретного пробразу — язичницької богині слов'ян Макоші [9, с. 134—135].

За старим стилем день св. Меланії завершує рік, а св. Василій — відкриває його. За давньою традицією, вечірні маланкові обходи парубками здійснювалися у час активізації нечистої сили. Зазвичай новорічні свята вважалися особливо сприятливими для різних магично-мантичних обрядодій. Прихід ряджених асоціювався з майбутнім щастям і добробутом родини, а

¹⁶ Відзначимо, що, наприклад, у росіян також побутував йорданський звичай очисного вмивання ряджених, які під час різдвяно-новорічних свят брали участь у святкових обходах («щоб змити з себе скверну бісівських масок», «змити личину біса», «бісят захрестити») [5, с. 670; 9, с. 196—197; 16, с. 194; 18, с. 134; 19, с. 384].

¹⁷ За спогадами місцевих старожилів, тут «маланкували» ще у 80-х роках XIX ст. Цікаво й те, що насамперед маланкарі з трьох кутків села навідується до священника та сільського голови, аби отримати дозвіл на проведення обрядового дійства. Усі три «Маланки» починають його одночасно.

їхня здатність активно впливати на майбутню долю людей виразно засвідчує особливий сакральний статус цих учасників новорічних обходів. Як уже зазначалося, весь цикл зимових свят тісно пов'язаний з культом предків, а ряджені символічно зображували їх. За припущенням Л. Виноградової, винагорода, зокрема їжа, була призначена померлим родичам, які, за народними віруваннями, були опікунами родини та могли вплинути на її господарський добробут [4, с. 147]. Проаналізований матеріал дає змогу констатувати, що у новорічному обряді «Маланка» поєднуються аграрно-господарські та шлюбні елементи. Магічні практики, спрямовані на всілякі гаразди та щасливу подружню долю, ілюструє, наприклад, вербальна магія.

У антиповедінці учасників новорічного обходу виявляється руйнація звичайного порядку. Це унаочнюють пісні та обрядодії маланкарів, які викликають сміх. Властивий дню св. Меланії навмисний безлад, який тимчасово створював гурт ряджених, є нормою. У інший період така поведінка викликала б загальний осуд та обурення. Перевернуте буття, яке панувало впродовж різдвяно-новорічного періоду, скасовувалося ритуалом «змивання масок» (обрядове купання). З початком Нового року встановлюється новий (буденний) лад. У цей перехідний час (зміна старого року новим) новорічна магія першого дня спрямована на здоров'я, добробут та заможність. Наприклад, вплив першого дня на весь річний період демонструють певні обрядодії, які здійснювалися з ритуально-магічною метою: вранішній прихід до хати дітей-посівальників та полазника чоловічої статі, вмивання «у грошах», обв'язування фруктових дерев та ін. Низка цих магічних обрядових практик логічно продовжує розпочату щедрувальниками ворожбу «на добро».

1. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 698. — Арк. 1—116.
2. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 704. — Арк. 1—399.
3. Бабій В. Різдвяні обряди / В. Бабій, М. і В. Мулярчики // Серафимці (Янгорів). Етнографічні статті, спогади, всячина. — Івано-Франківськ, 2001. — С. 62—69.
4. Виноградова Л.Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян: Генезис и типология колядования / Виноградова Л.Н. — Москва : Наука, 1982. — 256 с.
5. Виноградова Л.Н. Крещение (Богоявление) / Виноградова Л.Н., Плотникова Л.А. // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 1999. — Т. 2: Д — К (Крошки). — С. 667—672.
6. Горошко Л. «Водице-орданице, умий мене від всякого лиха» (Обрядове застосування освяченої на Йордан води в карпатській традиції) / Л. Горошко // Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу. Збірка наукових праць : матеріали Міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання». — Одеса, 2011. — С. 90—103.
7. Камінецький В. Історія села Ясенів Пільний: З розповідей жителів села та архівних матеріалів / В. Камінецький. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. — 192 с.
8. Кирилюк О. Універсалії культури і семіотика дискурсу: казка та обряд / О. Кирилюк. — Одеса : Автограф, 2003. — 370 с.
9. Курочкін О. Українські новорічні обряди: «Коза» і «Маланка» (зісторії народних масок) / О. Курочкін. — Опішне : Українське народознавство, 1995. — 377 с.
10. Кутельмах К. Прадавня основа в календарній обрядовості українців Карпат / К. Кутельмах // Народознавчі зошити. — 1995. — Зош. 4. — С. 204—208.
11. Левкиевская Е.Е. Сажа / Е.Е. Левкиевская // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. / под общей ред. Н.И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 2009. — Т. 4: П (Переправа через воду) — С (Сито). — С. 533—534.
12. Маланка. Народный обходъ въ навечеріе св. Василя и Нового Года / собравъ изъ устъ народа М. Ив. Белоусъ. Вторый накладъ. — Коломыя : Черенками и накладомъ М. Белоуса, 1907. — 16 с.
13. Марусик П. «Белує, колиско моя!». Історія, етнографія, побут покутського села / П. Марусик. — Галич, 2000. — 224 с.
14. Марчук В.В. Торговиця. Сторінки історії / В.В. Марчук, Г.І. Марчук, Н.В. Марчук. — Івано-Франківськ : ЛК, 2010. — 320 с.
15. Мохорук Д. Село моє Топорівці. Етнографічний образ села / Дмитро Мохорук. — Косів : Писаний Камінь, 2008. — Т. 6. — 388 с.
16. Никитина А.В. Русская традиционная культура: Учебное пособие для иностранцев / А.В. Никитина. — Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2002. — 340 с.
17. Петрушевич А.С. Общерусский дневник церковных, народных, семейных праздников и хозяйственных занятий, примет и гаданий / А.С. Петрушевич. — Львов, 1865. — 174 с.
18. Пропп В.Я. Русские аграрные праздники. (Опыт историко-этнографического исследования) / В.Я. Пропп. — Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1963. — 144 с.
19. Соколова В.К. Календарные праздники и обряды / В.К. Соколова // Этнография восточных славян: Очер-

- ки традиційної культури. — Москва : Наука, 1987. — С. 380—395.
20. Kolberg O. Pokucie. Obraz etnograficzny / Oskar Kolberg. — Kraków : W drukarni uniwersytetu Jagiellońskiego, 1882. — Т. 1. — 360 s.
21. Mroczko K. Śniatyńszczyzna. (Przyczynek do etnografii krajowej) / K. Mroczko // Przewodnik naukowy i literacki. — R. XXV. — Т. XXV. — Zesz. IV. — Kwiecień. — Lwów, 1897. — S. 289—304.
22. Waigel L. Rys miasta Kołomyi / L. Waigel. — Kołomyja : Drukiem H. Zadembskiego i spółki, 1877. — 114 s.

Olena Serebriakova

«NYNI MELANI, ZAVTRA VASYLI»
(A FRAGMENT OF POKUTTIA WINTER
CALENDAR RITUALITY)

The New Year`s ritual «Malanka» at the territory of Pokuttia is considered on the basis of published sources and personal field materials. Attention is paid to its structural elements, ar-

chaic beliefs, magic (matrimonial, householding, protective), the grade of preservation and local peculiarities of investigated phenomenon are demonstrated.

Keywords: «Malanka», maskers, songs, uproars, felicitations, reward, Pokuttia.

Olena Serebriakova

«СЕГОДНЯ МЕЛАНИ, ЗАВТРА ВАСИЛИ...»
(ФРАГМЕНТ ЗИМНЕЙ ОБРЯДНОСТИ
ЖИТЕЛЕЙ ПОКУТЬЯ)

На основе опубликованных источников и собственных полевых материалов рассмотрен новогодний обряд «Маланка» на территории Покутья. Внимание автора обращено на его структурные элементы, архаические верования, магию (брачную, хозяйственную, обереговую), показаны степень сохранения и локальные особенности анализируемого явления.

Ключевые слова: «Маланка», ряженые, песни, бесчинства, пожелания, одаривание, Покутье.